Агазет ԥшьаҭаиркит Д.И. Гәлиа 1919 ш. февраль 27 азы

АԤСНЫ

Ареспубликатә ҳәынҭқарратә усҳәарҭа «Аԥснымедиа»

2023 ш. ииун 15 № 30-31 (21.458)

Аицхыраареи аиҩызареи рымҩала

Урыстәыла аиҳабыра рделегациа – Аԥсны

Рашәарамза 9, Аԥсныпресс. Имҩаԥысит Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада Аслан Бжьаниеи Урыстәылатәи Афедерациа Аиҳабыра Рхантәаҩы ихаҭыԥуаҩ Алеқсандр Новаки реиԥылара.

«Бзиала шәаабеит ҳәа шәасҳәоит Аԥсны. Даара сеигәырӷьоит иахьа ҳтәыла шәахьаҭааз. Аԥсны анапхгареи ҳтәылауааи шәаара агәыӷра дуқәа адырҳәалоит, избан акәзар, шәареи ҳареи хра злоу азҵаарақәа ҳрылацәажәоижьҭеи маҷ ҵҳом. Агәра згоит, шәаара шәаргьы саргьы ҳнапы злаку азҵаарақәа рыӡбара ишацхраауа. Даҽазныкгьы бзиала шәаабеит, Аԥсны», – иҳәеит Ахада, асас аԥсшәа иаҳәо.

Алеқсандр Новак аҳәынҭқарра Ахада Аԥсныҟа ааԥхьара ахьиҭаз азы иҭабуп ҳәа иеаиҳәеит. «Афедералтә усбарҭақәа рхаҭарнакцәагьы злахәыз ҳделегациа ашҟа иашәырԥшыз азҿлымҳарееи аԥхарра зҵоу аиԥылареи рзы иҭабуп ҳәа шәасҳәарц сҭахуп. Аԥсны – ҳара ҳастратегиатә аҩыза ауп ҳәа иҳаԥхьаӡоит, адәныҟаполитикатә усураҟнеиԥш, ахәаахәҭра-економикатә усеицура арҿиара аганахьалагьы. Ҳара ҭоурыхла аизыҟазаашьа бзиақәа ҳабжьоуп, иахьа ҳаимадарақәа активла аҿиара иаҿуп. Аԥсны аекономика, аҩныҵҟатәи азеиԥш аалыҵгьы аизырҳара мҩаԥысуеит. Иара убас, Урыстәыла финансла ацхыраара ҟанаҵоит аинфраструктуратә проектқәа рынагӡаразы, афинанстә ҭышәынтәалара алыршаразы. Ахәаахәҭра – економикатә еикәшара аизҳара иаҿуп: ҵыԥхтәи ашықәс ала уи 73% рыла иазҳаит. Сара иҵегьы алшарақәа ыҟоуп ҳәа исыԥхьаӡоит еиуеиԥшым ахырхарҭақәа рыҟны. Раԥхьа иргыланы, атуризм аусхк, аинвестициатә проект ҿыцқәа рҟны, урҭ арахь аԥсшьаҩцәа радыԥхьаларазы инагӡазар алшоит. Ари, иара убас аҳаиртә баӷәаза аиҭашьақәыргылара ауп, хыԥхьаӡара рацәала аԥсшьаҩцәа раара алыршаразы. Аҿиара иаҿуп асоциалтә усхк. Уи ауаа рыԥсҭазаара аиӷьтәреи ҳажәларқәа рыбжьара иҟоу аизыҟазаашьа бзиақәа аԥхьаҟагьы рырҿиареи зылшо хырхарҭоуп аҟнытә ацхыраара аҭазароуп», – иҳәеит Новак. Уи иаҵшьны иазгәеиҭеит Урыстәылатәи аделегациа раара абри хықәкыс ишамоу.

Аслан Бжьаниа, иара убасгьы иазгәеиҭеит, Урыстәылатәи аиҳабыратә делегациа Аԥсныҟа раара Аԥсны атәылауаа зегьы рганахьала азҿлымҳара ду шамоу. «Аԥсшьараамҭа алагамҭазы аусуратә гәалаҟазаара ҳамоуп, ҳазлацәажәо апроектқәа аусура иалагар ҳҭахуп. Ахәҭак ҟаҳҵахьеит, иаанхаз ахәҭа ҳаԥхьаҟа ишьҭоуп. Аҳаиртә еимадара аусура иаҳзаларгар, ари аус иадҳәалоу ауаа зегьы Аԥсны атәылауаа ԥааимбарҵас ирыхәаԥшлоит, убриаҟара аҵак ду амоуп ҳара ҳзы», – иҳәеит Аҳәынҭқарра Ахада.

Ҵакыла иҭәыз аиԥыларақәа

Рашәарамза 9 азы Аԥсныҟа усуратә визитла иааит Урыстәылатәи Афедерациа Аиҳабыра Рхантәаҩы ихаҭыԥуаҩ Алеқсандр Новак напхгара зиҭо Урыстәылатәи аделегациа.

Урыстәылатәи аделегациа аилазаараҿы иҟоуп: аҳәаанырцәтәи атәылақәа рҟны арегионбжьаратәи акультуратә имадарақәа рзы Урыстәылатәи Афедерациа иҟны иҟоу Аусбарҭа анапхгаҩы Игорь Маслов, аекономикатә ҿиара аминистр ихаҭыԥуаҩ Дмитри Вольвач, аенергетика аминистр ихаҭыԥуаҩ Евгени Грабчак, арра-техникатә усеицуразы Афедералтә маҵзура адиректор ихаҭыԥуаҩ Михаил Бабич.

Аԥсни Урыстәылеи ирыбжьоу аҳәынҭқарратә ҳәаа аушьҭрагәаҭаратә тыԥ «Псоу» аҟны асасцәа ирԥылон Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада ихаҭыԥуаҩ Бадра Гәынба, Аԥсны иҟоу Урыстәылатәи Афедерациа Ацҳаражәҳәаҩ Михаил Шургалин, Аҳәынҭқарра Ахада Иусбарҭа анапхгаҩы Џьансыхә Нанба, Аԥыза-министр ихаҭыԥуаҩ, аекономика аминистр Кристина Озган, Гагра араион ахада Иури Ҳагәышь.

Урыстәылатәи Афедерациа Аиҳабыра Рхантәаҩы ихаҭыԥуаҩ Алеқсандр Новак аинвестициатә программа аҳәаақәа ирҭагӡаны Урыстәылатәи афинанстә цхыраара иабзоураны еиҭашьақәыргылаз Гагра ақалақь агаҿеи аколоннадеи дырҭааны игәеиҭеит.

Иара убас Алеқсандр Новак инапхгарала Урыстәылатәи аделегациа Пицунда ақалақь аҿы ҳаԥхьаҟа исасааирҭаны иҟалараны иҟоу «Москва Резорт» аҵакыра иаҭааны игәарҭеит. Алеқсандр Новак 46,5 гектар рҟынӡа инаӡо атерриториаҿы асасааирҭатә комплекс «Москва Резорт» апроект шынагӡахо азы адырра ирҭеит. Иарбоу асасааирҭатә комплекс иаҵанакуеит 200 нызқь метрԥшьырқца аҟынӡа. Ари апроект ахарџьынҵа 31 млрд. мааҭ рҟынӡа инаӡоит. Уи аартра азԥхьагәаҭоуп 2026 шықәсазы.

Иара убри аҽны Алеқсандр Новак «Акурорт Пицундеи» Пицундатәи анысхабааи дырҭаait. Алеқсандр Новак иԥылеит атуризм аминистр Ҭеимураз Хышбеи апансионатқәа реидгыла «Акурорт Пицунда» аиҳабы Фрикан Гәынбеи. Ҭеимураз Хышба «Акурорт Пицунда» аҭоурыхи иахьатәи амши ртәы изеиҭеиҳәеит. Алеқсандр Новак иара убас Х ашәышықәсазы Апостол Андреи Аԥхьанаԥхьа иаҳаҭыр азы иргылаз Пицундатәи Апатриархтә ныхабаа даҭааит. Асасцәа раԥхьа иқәгылеит ауарӷанарҳәаҩы Лука Гаделиеи аоператә шәаҳәаҩы Кристина Ешбеи.

Урыстәылатәи Афедерациа Аиҳабыра Рхантәаҩы ихаҭыԥуаҩ Алеқсандр Новак хадара ззиуа аделегациа Аҟәатәи аҳаирбаӷәаза иаҭааит. Асасцәа ирԥылеит Гәылрыԥшь араион ахада Саид Ҳаразиеи Ареспубликатә унитартә наплакы «В.Г. Арӡынба ихьӡ зху Жәларбжьаратәи аҳаирбаӷәаза «Аҟәа» аиҳабы Виачеслав Ешбеи. Виачеслав Ешбеи аҳаирбаӷәазеи ашьҭыԥраарҭа-тәарҭатә цәаҳәеи рҭагылазаашьа далацәажәеит.

Урыстәыла Амш иазкны

Урыстәыла Амш – есышықәса, рашәарамза 12 рзы иазгәарҭо аныҳәа ҳаамҭазтәи Урыстәылатәи аҳәынҭқарра аԥҵареи атәыла аизҳазыӷьареи символра рызнауеит. Уи рашәарамза 12, 1992 шықәсазы Адекларациа адкыларала иаԥҵан.

Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада Аслан Бжьаниа Урыстәылатәи Афедерациа Ахада Владимир Путин Урыстәыла Амш идиныҳәалеит. «Ари аныҳәа милаҭрацәала еилоу атәыла дуӡӡа иқәынхо, уи ибеиоу акультуреи ашәышықәсақәа иргәылсны иааиуа атрадициақәеи ҳаҭыр ақәызҵо, уи асоциалтәи аекономикатәи лшарамч арӷәӷәареи адунеи аҿы аинтересқәа рыхьчареи злагала алазҵо Урыстәылаа зегьы еиднакылоит.

Урыстәыла иалҵит адунеи зегьы аҿы еицырдыруаз ирацәаҩны зыхьӡ нагоу аҵарауаа, аҟазара аусзуҩцәа, аспортсменцәа, ашәҟәыҩҩцәа, апоетцәа, акосмос раԥхьа знапаҿы иаазгаз раԥхьатәи акосмонавтцәа уҳәа», –иазгәаҭоуп адныҳәалаләратә цҳамҭаҿы. Аслан Бжьаниа Урыстәылеи Аԥсни шәышықәсала ишьақәгылоз аиҩызареи агәылеимабзиареи шьаҭас измоу иҷыдоу аизыҟазаашьақәа шрыбжьоу азгәеиҭеит, урҭ аԥхьаҟагьы аидгылара ҟазшьа рыманы ишыҿиало азы агәыӷра шимоу иҳәеит.

Иахьа Урыстәылатәи Афедерациеи Аԥсны Аҳәынҭқарреи рҳәынҭқаррабжьаратә еизыҟазаашьақәа аиҩызареи астратегиатә партниорреи рыла ишьаҭаркны аҿиара иаҿуп. Хра аманы иҿиоит аполитикатә диалог, атәылахьчаратә, адәныҟаекономикатә, асоциал-еономикатә, акультуратә усхкқәа рҿы аусеицура.

Нанҳәамза 26, 2008 шықәсазы Урыстәылатәи Афедерациа Ахада Дмитри Медведев Аԥсны Аҳәынҭқарра азхаҵаразы Аусԥҟа инапы аҵаиҩит. Иарбоу Аусԥҟа анапаҵаҩрала, Урыстәыла Аԥсны ахьыԥшымреи уи ҭынчмҩала аҿиареи рзы ахәдықәҵара ахахьы иагеит. Иара убри ашықәсан, цәыббрамза 9 рзы аҳәынҭқаррақәа рыбжьара адипломатиатә еизыҟазаашьақәа шьақәгылеит.

«Урыстәылатәи Афедерациеи Аԥсны Аҳәынҭқарреи аиҩызареи аусеицуреи аицхыраареи рзы Аиқәшаҳаҭра» цәыббрамза 17, 2008 шықәсазы рнапы аҵарҩит Аҳәынҭқарракәа Рхадацәа Дмитри Медведеви Сергеи Багаԥшьи.

Абҵарамза 24, 2014 шықәсазы Урыстәылеи Аԥсни Рхадацәа Владимир Путини Рауль Ҳаџьымбеи асоциалтә, аекономикатә, агуманитартә усхкқәа рҿы, иара убас адәныҟатәи аполитикеи атәылахьчареи ашәарҭадареи рҿы шьаҿа-шьаҿала аусеицура аҳәаақәа рырҭбаара азԥхьагәазҭо аиқәшаҳаҭра рнапы аҵарҩит.

Зынӡа Урыстәылатәи Афедерациеи Аԥсны Аҳәынҭқарреи рыбжьара еиуеиԥшым аусхкқәеи ахырхарҭақәеи рыла 100 инареиҳаны аҳәынҭқаррабжьаратә, анапхгарабжьаратә, аусҳәарҭабжьаратә аиқәшаҳаҭрақәа рнапаҵаҩра мҩаԥгоуп.

***

Аԥсны Жәлар Реизара Аиҳабы Лаша Ашәба Урыстәыла Амш рыдиныҳәалеит Урыстәыла Афедерациа Афедералтә Еизара апалатақәа рыҩбагьы рхантәаҩцәа Виачеслав Володини Валентина Матвиенкои, Урыстәыла Ацҳаражәҳәаҩ Михаил Шургалин.

Иара убас, Аԥсны Аԥыза-министр Алеқсандр Анқәаб Урыстәылатәи Афедерациа Аиҳабыра Рхантәаҩы Михаил Мишустин Урыстәыла Амш идиныҳәалеит.

Аԥсны Жәлар Реизараҿы

Аиаигәа имҩаԥысит Аԥсны Жәлар Реизара изаамҭанытәу аилатәаара. Амшхәаԥштә аҟны иқәгылан 22 зҵаара.

Аԥсны Жәлар Реизара аилатәараҿы ирыдыркылаз азакәан инақәыршәаны август 1 инаркны амч аиуеит азакәан амшын аҟны ауаҩы иҽызлаикәабо маҭәала ауаажәларратә ҭыԥқәа рышҟа ацәырҵра азин изымҭо. Апаркқәа, ауаажәларратә транспорт, амҩақәа, егьырҭ ауаажәларратә ҭыԥқәа рҟны аҽыкәабагатә маҭәақәа зышәҵаны ицәырҵыз 6 нызқь мааҭ ахараԥса дыршәахоит. Ари азакәанапроект адепутатцәа ирыдызгалаз адепутат Дауҭ Хәытаба излазгәеиҭаз ала, имаҷымкәа ахҭысқәа аҭыԥ роухьеит, аԥсшьаҩцәа ишахәҭоу еиԥш еилаҳәамкәа ауаажәларратә ҭыԥқәа рышҟа ианцәырҵуа. Убри инаҷыдангьы ԥсшьара ҳәа Аԥсныҟа имҩахыҵуа дарбанзаалакгьы аҭыԥантәи азакәанқәа дрықәныҟәозар ауп, иара убасгьы аҭыԥантәи амилаҭ рҵасқәа пату рықәиҵозар ауп.

Ари азакәан алацәажәараан раԥхьа иазгәаҭан ииуль 1 инаркны амч аиурц азы. «Ақалақьқәеи араионқәеи макьаназы иазхиаӡам.

(Алгарҭа 2-тәи ад.)

Урыстәыла Аҵхаражәҳәарҭаҿы

Аԥсны иҟоу Урыстәылатәи Афедерациа Аҵхаражәҳәарҭаҿы имҩаԥысит Урыстәыла Амшныҳәа иазкыз агәырҕьаратә дкылара.

Уахь имҩахыҵит Аԥсны Ахада Аслан Бжьаниа, Аԥыза-министр Алеқсандр Анқәаб, Жәлар Реизара Аиҳабы Лаша Ашәба, адепутатцәа, Аиҳабыра, Аԥсны Аконституциатә, Иреиҳаӡоу, Арбитраж-тә усҳәарҭақәа рлахәылацәа, Аԥсны Аахыҵ-Уаԥстәыла аҵхаражәҳәаҩ Олег Боциев, Аԥсны Приднестровтәи Молдавтәи Ареспублика Аофициалтә хаҭарнакра ахада Гарри Кәыԥалба, еиуеиԥшым адинхаҵаратә конфессиақәа, ауаажәларратә, аполитикатә еиҿкаарақәа рхаҭарнакцәа, ажурналистцәа.

Аԥсны иҟоу Урыстәыла аҵхаражәҳәаҩ Михаил Шургалин иҟаз зегьы дрыдныҳәалеит.

«Урыстәыла Амш – ари иаҳзеиԥшу ныҳәоуп. Шәарҭ аӡәырҩы Аԥсны аиԥш, ишәызгәакьоу тәылоуп Урыстәыла.

2008 ш. август 26 азы асуверенитети ахыԥшымреи разхаҵара хара ххәынҭқарраҟаеи хаиашьаратә жәларқәеи русеицра ахаҵыркра иаамҭаны иҟалеит.

Иахьа Урыстәыла уаҩ дақәгәыҕыртә иахьчоит Аԥсны ашәарҭадара, иацҳраауеит асоциал-економикатә, акультуратә-гуманитартә усхкәа рганахьала, иарҕәҕәоит жәларбжьаратәи аԥозициақәа. Иаԥҵоуп аиқәшаҳатра-зинтә шьаҭа ҕәҕәа», – иҳәеит аҵхаражәҳәаҩ.

Аҵхаражәҳәаҩ иргәаларшәеит иҳаҩсыз ашықәс февраль азы Аԥсны ишазханаҵаз Луганскитәи Донецкитәи жәлартә республикақәа, Запорожиатәи Херсонтәи аобластқәа Урыстәыла аилазаара ралаларгәы.

«Аԥсынтәи хатәгәԥхарала аибашьцәа, 2014 шықәса инаркны, Урыстәылаа рыжәҩахыр нарыдҵаны хьӡла-ԥшала еибашьуеит аукраин нацистцәа ирҿагыланы, иахьагьы активла иалахуп арратә операциа ҿыда», – иазгәеиҭеит аҵхаражәҳәаҩ, нас аныҳәаҿа рыдигалеит Урыстәылеи Аԥсни реиҩызареи реидгылареи хаҵхьаҟагьы рыҿиаразы.

Аԥсны Ахада Аслан Бжьаниа Михаил Шургалини Аԥсны Аҵхаражәҳәарҭа аусзуҩцәа зегьы ирыдиныҳәалеит Амш.

«Урыстәылатәи Аҳәынҭқарра дуӡӡа атәылауаа зегьы разҕьарыс реилаҵәареи ирныҳәоуп. Акультура ҳараҟы, атрадициақәа реиԥшымзаара, ашышықәсалатәи аҭоурых милаҭрацәала еилоу ажәлар азинҭаҟьа рнаҭоит Рыԥсадгьыл агәадуразы», – иҳәеит Ахада.

Аҳәынҭқарра Ахада иазгәеиҭеит Аԥсни Урыстәылеи жәлар ахатәақәыс лымкаала аизыҟазаашьа бзиақәа шрыбжьоу.

«Аԥсны жәлар знылаз амҩа лабҿаба иунарбоит Аԥсны атәылауаа реихаҩҭак иара убас Урыстәыла ишатәылауаау. Аԥсны ажәлар, аҳәынҭқарра анапхгара, сара хатала ҭабуп ҳәа шааҳхәоит шәусуразы, аиҩызареи агәылеимабзиареи рырҕәҕәараҿы шәлагаламҭазы», – иаҵишьит Ахада.

Аирамш

Гәли Кьычба лахь адныҳәалара

Аԥсны Аҳәынҭқарра Ахада Ауаажәларратә палата амаӡаныҟәгаҩ, «Аԥсны анацәа аҭынчреи асоциалтә иашареи рзы» аиҿкаара анапхгаҩы Кьычба Гәли лирамш лыдиныҳәалеит. Уаҟа ахәҭакахьала, иазгәаҭоуп:

«Ҳаҭыр зқәу Гульнара Мелитон-иԥҳа! Шәара шәыԥсҭазааратә мҩа, шәпатриотизм, шәыԥсадгьыл, шәыуаажәлар рахь ишәымоу абзиабара зеиҕьаҟам ала иарҵабыргуеит. Шәыԥсҭазаара зегьы ишәызгәакьоу Аԥсны иадҳәалоуп. Ауаажәларратәи аполитикатәи усзуҩы иаҳасабала Шәара зажәеи зуси еимадоу, зыжәлар рыҩныҵҟа зыгәрагоу, еснагь ахаҵгылара иазхиоу, ззанаатдырра ҳараку уаҩык иаҳасабала шәеицырдыруеит. Шәара даара ихьанҭоу аҵәыӡ ахгара шәылзыршаз ахачҳара, агәыблра, агәкамыжьра, аԥсҭазаара агәрагара, 1992–1993 шш. Аԥсны Аҵьынҵьтәылатә еибашьраан егьырҭ шәҩыла ахәра хьанҭақәа зауз, хабарда ибжьаӡыз, иҭахаз аҭеицәа ранацәа рзы ҿырԥшыга бзианы иҟалеит. Шәара апатриотизмра иаша аарԥшуа, ауаажәларра рыҩныҵҟа аилибакаареи агәреибагареи рырҕәҕәара иацхраауа аҳәынҭқарратә ҵакы змоу аусура ду мҩаԥыжәгоит.

Исымоу аҭагылазаашьа схы иархәаны, гәык-ԥсыкала ишәыдысныҳәалоит шәирамш! Ишәзеиҕьаҳшьоит агәабзиара, еицакра змам агәамч, аԥхьаҟагьы Аԥсны ажәлар реизҳазыҕьара иазкны шәнапы злашәкуа аусқәа зегьы рҟны аихьӡаракәа!».

Аргылара азҵаарақәа ирызкны

Аминистрцәа Реилазаараҿы

Аԥсныпресс. Аԥыза-министр Алеқсандр Анқәаб Аԥыза-министр ихаҭыԥуаҩ, афинансқәа рминистр Владимир Делбеи шьаҭанкылатәи аргылара Аусбарҭа аиҳабы Ҭемыр Агрбеи аларҳәны 2023 шықәсазы иазԥхьагәаҭоу аргыларатә усуракәа рымҩаԥгара иазку азҵаарақәа рзы аилацәажәара мҩаԥигеит.

Иарбоу аобиектқәа рҿы аусуракәа ԥарала реиқәыршәаара мҩаԥысуеит Аԥсны абиуџьет ахатәы малқәа рыла. Зынӡа асиа иҭагалоуп 73 усмҩаԥгатә. Урҭ рыхәԥса 270 млн. маат рҟынӡа инаӡоит. Убас зеиҭашьақәыргылара, мамзаргьы зыргылара азԥхьагәаҭаны Аҟәа ақалақь аҿы иҟоуп 14 обиект, урҭ рыхәԥса азеиԥш еицҵалыц 44 млн. 542 нызқь маат рҟынӡа артәеит, Гагра араиони Пицунда ақалақьи рҿы 8 обиектк, урҭ рыхәԥса азеиԥш еицҵалыц 25 млн. 842 нызқь маат рҟынӡа артәоит, Гәдоуҭа ақалақь аҿы – 13 обиект, урҭ рыхәԥса азеиԥш еицҵалыц 57 млн. 946 нызқь маат рҟынӡа инаӡоит.

Аҟәа араион аҿы 6 обиектк, урҭ рыхәԥса азеиԥш еицҵалыц 21 млн. 800 нызқь маат рҟынӡа инаӡоит. Гәылрыԥшь араион аҿы 8 обиектк, урҭ рыхәԥса – азеиԥш еицҵалыц 25 млн. 899 нызқь мааҭ, Очамчыра араион аҿы 14 обиектк, урҭ рыхәԥса азеиԥш еицҵалыц – 62 млн. 482 нызқь мааҭ, Ҭҟәарчал араион аҿы 8 обиектк, урҭ рыхәԥса азеиԥш еицҵалыц – 22 млн. 793 нызқь мааҭ, Гал ақалақь аҿы иазԥхьагәаҭоу аиҭашьақәыргыларатә усуракәа рыхәԥса азеиԥш еицҵалыц – 8 млн. 663 нызқь мааҭ. Аилатәара аихшьалакәа рыла, атәыла Аԥыза-министр адҵақәа ҟаиҵеит.

Афинансқәа Рминистрра ианаамҭоу иазԥхьагәаҭоу аусмҩаԥгатәқәа ԥарала реиқәыршәаара ауааԥсыра имҩаԥысуа аусуракәа рзы адырра рыҭареи рзы азԥхьанҵа ҟаҵоуп. Шьаҭанкылатәи аргылара Аусбарҭа адҵа хада – аусуракәа зегьы рхаҭабзиара аҳаракра шьаҭас иҟаҵаны аҭакԥхықәра анагӡаразы абжьгара аҭоуп. Иара убас, Алеқсандр Анқәаб шьаҭанкыла аргылара Аусбарҭа анапхгаҩы хара имгакәа аусуракәа рымҩаԥгара иахьалагахьоу аобиектқәа рҿы иҟоу аҭагылазаашьазы адырра иҭаларц идиҵеит.

Аԥсны Жәлар Реизараҿы

(Алгарҭа)

Азакәан аусура иалагаанӡа иазырхиатәуп аҩырақәа, астендқәа, аԥсшьаҩы игәыиҿанызҵо. Ас еиԥш азакәан шыҟоу, уи аилагара иацу ахараԥсазы ауаҩы игәиҿанҵатәуп. Убри аҟнытә араионқәеи ақалақьқәеи ираҳҭоит аамҭа рҿаздырхиарц», – иҳәеит адепутат Дауҭ Хәытаба. Ари азакәан адепутатцәа ирыдыркылеит аҩбатәи аҵыхәтәантәи аԥхьарала.

Жәлар Реизара аилатәараҿы жәларбжьаратәи аиқәшаҳаҭракәа рзы азакәанапроект рыдыркылеит. Уи излаҳәо ала, Аԥсны анапаҵаҩразы иаздырхио аиқәшаҳаҭракәа заанаҵ Апарламент ашҟа инашьҭлатәуп. Адепутатцәа ргәаанагарала жәларбжьаратәи ақәышаҳаҭракәа аус рыдулараан адепутатцәа адокументқәа заанаҵ рнапаҟны ироур, ажәалагалақәа, мамзаргьы аԥшьгаракәа ҟарцартә еиԥш алшара роуеит.

Жәлар Реизара аилатәараҿы излазызбаз ала, Аԥсны маи 17 рзы рымшныҳәа азгәарҭалоит адипломатиатә усбарҭа аусзуҩцәа. Иара убасгьы ииун 10 рзы – астатистика аусзуҩцәа Рымш, ииуль 4 рзы – аиқәырхаҩ Имш. Арҭ амшқәа усуратә мшқәоуп.

Жәлар Реизара аилатәараҿы ирыхәаԥшын абиуџьет иалам афондқәа 2022 шықәсазтәи рбиуџьет анагӡашьа. Жәлар Реизара ашҟа ааԥхьара змаз афондқәа реиҳабацәа адепутатцәа рҿаԥхьа иазааҭгылеит рфондқәа рбиуџьет, иара убасгьы русура анагӡашьа атәы.

Адепутатцәа актәи аԥхьарала ирыдыркылеит Аԥсны астатистикатә ус азы азакәан.

Жәлар Реизара аилатәараҿы адгьылқәа категориак аҟынтәи даҽа категориак ахь риагара, урҭ рхархәара азы азҵаарақәа жәпакы ирыхәаԥшит.

Ш. ТОРЧУА

Агәабзиарахьчара

Ахәыҷқәа аацхыраара рыҭаразы

Аиқәа имҩаԥысит агәабзиарахьчара аминистр Едуард Быҭәбеи ахәыҷы изинқәа рыхьчаразы Азинмчы змоу, акультура-гәыҳалалратә фонд «Ашана» адиректор Мактина Џьынџьали русуратә еиԥылара, – ҳәа адырра ҟанаҵоит агәабзиарахьчара Аминистрра апресс-маҵзура.

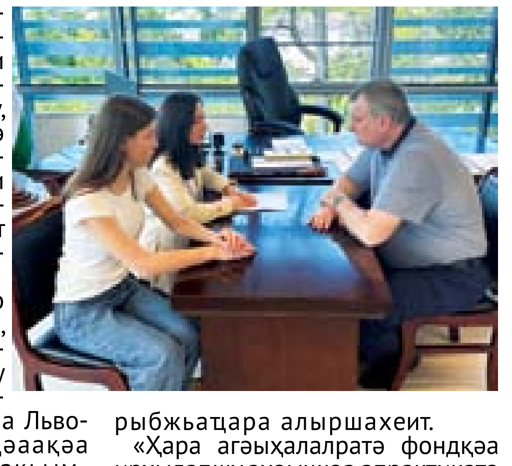

Аомбудсмен аминистр илҭаз адырракәа рыла, Урыстәылатәи Афедерациа Ахада иҟны иҟоу ахәыҷы изинқәа рыхьчаразы Азинмчы змоу Мариа Львова-Белова лԥылара аҳәаакәа ирҭагӡаны, Аԥсныҟа аҳақьымцәа раара азы аиқәшаҳаҭракәа рыбжьаҵара алыршахеит.

«Ҳара агәыҳалалратә фондқәа ирхылаԥшуахәыҷқәа апрактикатә цхыраара рыҭаразы ахәыҷтәы психиатрцәа Аԥсныҟа иаашьҭызарц азы аҳәара ҟаҳҵеит. Ари азҵаараҿы агәабзиарахьчара Аминистрра адгылара ҳҭахуп, усҟан ҳара акциа аицымҩаԥгаразы алшара ҳауеит», – лҳәеит Мактина Џьынџьал.

Едуард Быҭәба Аминистрраҿы ахәыҷқәа амедицинатә цхыраара рыҭара аусура ахырхарҭа хаданы иҟоуп ҳәа инаҵшьны иазгәеиҭеит. Иарбоу азҵаараҿгьы Аминистрра ацхыраара аҟаҵара иазхиоуп. Мактина Џьынџьал Урыстәылатәи аспециалистцәа раара ҳазҭоу амзазы иазԥхьагәаҭоуп ҳәа адырра ҟалҵеит. Едуард Быҭәбеи Мактина Џьынџьали, иара убас афонд «Ашана» зхылаԥшуа ҵәҕәала ичмазаҩу ахәыҷы ацхыраара иҭара азҵаарагьы иалацәажәеит.

УСЕИҦШ ДЫҞОУП АРҾИАҨЫ

Апоет-академик Мушьни Лашәриа ииубилеи шықәсазы

Ирхәаахьеит, ажәа азҟазацәҟьа ирҿиамҭақәа гәахәарала урыҧхьарц азы ихаҭара узымдыруазар еиҕьуп ҳәа. Сара, хаҭала, насыҧ дук сыманы схы сыҧхьаӡоит, Аҧсны жәлар рпоет, аиҭагаҩ, аҵарауаҩ, академик Мушьни Таииа-иҧа Лашәриа иааигәаны дахьыздыруа азы. Акыр шықәса ҵуеит уи напхгара зиҭо Аҧсны ашәҟәыҩҩцәа Рассоциациеи Аҧсуаҭҵааратә институт алитературатә ҟәшеи сахьрылахәу анаҩсангьы, исусурҭа хаданы иахьыҟоу. Ҿыц еиҭашьақәыргыланы иаҧиҵаз, акыршықәса раахыс аҭыҵра иаҿу, алитературатә газеҭ «Еҵәаџьаа» аредакциа акәзар, уахь аҩналара – аҩныҟа снеиуазар исзаҩызоуп. Ажәакала, аамҭала, сыҷкәынра аамҭазы, абацәак исзырҩызаз Анатоли Возбеи Алықьса Џьениеи рдоуҳамч шсыцыз еиҧш, иахьа сара исыцуп Мушьни Лашәриа идоуҳамчгьы.

Иҟан аамҭақәак, ауаа иаҳа агәбылра, аихаҵгылара, апатуеиқәҵара анрымаз, ахатәрақәа ианраамҭаз. Иахьа акалашәа иҟалеит аҧсҭазаара ахәшьарас иамоу. Ауаҩ малла дзырбеиауа, аха доуҳала дыҧсыҽызтәуа, иҧынҵа днахыҳәҳәаны ахаранаҧшра далхәдызтәаауа акапитализм, мамзаргьы аџьармыкьатә економика ҳәа изышьҭоу аамҭа ҳанҭагылоу, Анцәа иџьшьарала, еиқәханы иҟоуп Мушьни Лашәриа иеиҧшу ахатәрақәа, уаҵәтәи аҧеиҧш блаҵарыла, хшыҩеилкаарыла иахәаҧшуа ауаа. Аҧааимбартәарҭа ауаҩытәҩса дшаднаҧхьало еиҧш, урҭ ауаа «раҳҭынра агәашә» аҭалара саҭәашьоушәа схы збо сҟазҵаз драҧхьагылоуп Мушьни Лашәриа. Урҭ, насыҧ зманы ишоу, уи анасыҧ ауаагьы ирзызшо нцәахшаракәоуп. Аамҭала Сократ имҳәахьеи: «Мыцрак, ҟьашьрак злам агәҭахәыцракәа ирылхны ахаҿсахьақәа аҧызҵо, зыхшыҩ акырӡа иҵару иоуп насыҧ змоу» ҳәа.

Сҩызцәа аӡәырҩы реиҧш, саргьы сшыхәыҷӡаз, саҿамхаӡакәа инеиҧшьны аҧхьара саналага инаркны, ашәҟәыҧхьара мыцхәы ихҭакны исыман. Акыс, агаз лампа зыҧсахыз афымцалашара анҳау ашьҭахь, згәырҕьара ҳәаадаз ахәыҷқәа ацәара хьаас иҳамазма, амшныҟәа иаҳзаҩызан аҵхныҟәаагьы. Ашколтә программа иаҵанакуаз аҩымҭақәа рнаҩс ҳзыҧхьашаз ашәҟәқәа аҩны иабаҳамаз, аха сызҭаз Мгәызырхәатәи абжьаратә школ азааигәара игылаз, ашәҟәырацәа еидызкылоз абиблиотека иазалхыз ахыбра лаҟә ашҟа лассы-лассы сымҩахыҵуан. Илҩааны изгон дыруӡәкын, анаҩс – сҭәымҭеи, уи иашьҭанеиуаз имариамыз ашықәсқәеи рзы рҵаҩык, иашьа еиҳабык дысзиҩызаха, сырҿиаратә дунеии уи зыҧшьыз схатә ҧсҭазаареи рхәышҭаарамца мыхьшәашәарц азы еснагь кәаш мҿык азызыҧшаауа Мушьни Лашәриа.

Сара салаланы рыхцәажәара салагом Мушьни Лашәриа иахьа уажәраанӡа иаҧиҵахьоу, аҧсуа литература жанр рацәала изырбеиахьоу, аклассикатә ҩаӡараҿы ихаланы иҭышәынтәалахьоу иҩымҭақәа, иагьсылшаӡом. Урҭ иаҧсаҵәҟьаны ахәшьара рырҭахьеит Аҧснытәи ишәҟәы «Игарҵыз ажәа» инаркны (уи анҭыцыз сара фышықәса ракәын исхыҵуаз, аха санызҳа, схала ашәҟәқәа рыҧшаара, раахәара саналага самыҧхьакәа исаҩсыжьуазма) иахьа уажәраанӡа иҭижьхьоу ипоезиатә рҿиамҭақәеи иеиҭагақәеи убриаҟара игәныскылахьеит, сара истәушәа исзаагәаахахьеит, схаҭа сырҿиамҭақәа рҟны сицәҕьычқәаахьоушәа аҟынӡа агәаанагара соуртә еиҧш. Ишҧа нас, абаҩхатәра иашаҵәҟьа змоу, аҧсҭазаара блаҵарыла иалаҧшуа, зҵарадырреи зынаҧш-ааҧшратә ҳәаақәеи акырӡа иҭбаау апоет уидимхаларц залшаӡом, уара сзыҧхьарц исҭахыз ашәҟәқәа, аиҳарак ажәеинраалақәа зныз. Абас, маҷ-маҷ саанахәеит аҧсуа литературатә цәқәырҧа, алҵшьагьы сымам ҧсраҽынынӡагьы. Абарҭқәа зхысҳәаауа, аҧсыуа поетк, шәҟәыҩҩык дарбанызаалак сара сзы иҧшьоу аӡә иакәны сышихәаҧшуазгьы, иҟан иаҳа бзиа избаз, лассы-лассы зҩымҭақәа реиҭаҧхьара сгәы ахымшәоз арҿиаҩцәа. Убарҭ алитературатҭцааҩцәа реиҧш, Урыстәыла зегь аҟны еицырдыруа аҵарауаагьы. Иара Урыстәылатәи апоетцәа хатәракәа (иара иҩызцәа) ракәзар, заҟа жәеинраала лыҧшаах изыркхьеи. Иара ибзоурала заҟаҩгьы Аҧсны иаҭаахьеи, заҟаҩгьы аурыс ҧхьаҩы иҿаҧхьа ҳӡырыргахьоузеи. Абарҭқәа зхысҳәааауа, сгәы лымкаала иалнахыз апоет раҧхьатәи даараӡа иуҭаххаргьы, знык уи ипоезиа агьама хаа анук нахыс унаиҧырҵны џьаргьы цашьак умаӡам. Саргьы акырынтә схы азҵаара асҭахьан, уи ирҿиамҭақәа абри аҟара бзиа исзырбаз амч ахьынтәаауа здырырц азы, аха сызҵаара ҭакда инханы иҟан аагәанӡа. Аагәа ҳәа сзышьҭоу, шықәсқәак раҧхьа аҭыҵра иалагаз, хә-томкны иҟоу, иҩымҭақәеи иеиҭагамҭақәеи реизга, «Аизга» ҳәа зеиҧш хыс измоу, актәи атом аҧхьажәа ҳасабла иара иациҵаз астатиа (иара снысымҩа иазку нҵамҭақәак ҳәа шазиҳәазгьы) «Аҧсҭазаареи апоезиеи» аҟны абзацк ала аҭак ҟаиҵеит акраамҭа сызмырҭынчуаз азҵаара: «Маҷ-маҷ сара сзы хадара злоу акакәны иҟало иалагеит ажәеинраалаҿ иаасырҧшуа ахҭыс, аҳәатәы зыхҳәааау «ажәабжь» («алирикатә ситуациа») схахьы аиагара, уи ала алирикатә лагамҭа еиҳа исызгәакьан, исзааигәан аҟаҵара, «сара» ҳәа иҟоу аформа еиҳа инарҭбаан ахархәара.

Ирацәаан ари иараӡоз, аҭакҧхықәра иуднаҵоз – ажәа аус адулараҿ, агьама ҳарак аарҧшраҿ, ҳәатәыс исымаз ацәыргараҿ изласыцхраауаз, аха ишәарҭан даҽакгьы – ҳәатәы аныҟам ацәажәара, иҟам-ианым аӡбара, аҧшаара, иухымсыц, узымблыц ухысхьоушәа, уабылхьоушәа аҧхьаҩцәа дырбара уҳәа апоезиа иацәтәыму, аҧхьаҩ зыгәра имго аҽхырцәажәарахь аиасра...»

Аҧснытәи аӡиасқәеи аӡиақәеи ирызкны заҟа жәеинраала шьахә аҧырҵахьоузеи аҧсуа поетцәа, заҟа ашәа хаақәагьы рзаҧҵозеи. Урҭ зегьы џьарак иааизганы ҿыц блала еиҭарыҧхьазар, агәаахәара ду уззырҵысуа ацәаҳәақәа ирылҷҷаауеит Мушьни Лашәриа Кәыдры аӡиас иаххәааны иаҧиҵахьоу ажәеинраала «Кәыдры». Апоет ари аӡиас иазиҳәоит «цлаб дызмам» ҳәа. Ииашаҵәҟьаны, иаххәап, ацлабра уадаҩми нахьхьи Аҧснытәи ашьха қыҭа ҧшӡа, аамҭала жәларык зҭанхоз, Ҧсҳәы ақыҭеи, уи иаҿықәыршоу ашьха ҧагьақәеи ирыбжьахәмаруа, ирыбжьашәаҳәо, зхьышьҭра иҭаршәны уахи-ҽени ааҿасрак амаӡамкәа амшынахь иццакны иааууа Бзыҧ аӡиас, аха Кәыдры аӡиас цлаб дамаҵәҟьаӡам. Цлаб дызлаиурызеи, Аҧсны иагәҭылсазар, аҭоурых дуӡӡақәа ирхаанызар, Урыстәылаа гәадурас ирымоу, аҕба дуқәа зҭаӡсауа рӡиас Волга аасҭа Кәыдры аццакыра иабзоураны амшын иаҳа аӡыцқьа аланагалоит ҳәа аҧсабаратҭцааҩцәа иазгәарҭахьазар...

Ари ажәеинраала лымкаала аӡбахә сҳәарц зысҭаххаз убри азоуп, автор уи иазикыз ацәаҳәақәа иара иахь иизгар сҭаххеит, аггьы сыхьуам ҳәа сыҟоуп. Цлаб дызмам иҳәеит. Цлаб дрымоума иацгьы, иахьагьы, уаҵәгьы аҧсуа сахьаркыратә литература зырбеиауа ҳлитераторцәа хатәрақәа рыбжьара. Цлаб димоума: Ш.Русҭавели – «Абжьас цәа зшәу», А.Пушкин – «Евгени Онегин», М.Лермонтов – «Мцыри», Џь.Баирон – «Шилонтәи атҟәа», Г.Лонгфелло – «Гаиавата изку ашәа», Ш.Петефи – «Ҧхьаҟа Мадиараа», абашкирцәа ҧсра зқәым репос «Урал-Баҭыр» уҳәа реиҧш иҟоу ашедеврқәа, хкы рацәала адунеи аклассикцәа аӡәырҩы ражәеинраала лыҧшаахқәа аҧсышәала ахьхьаҳәа рырцәажәара аус аҟны. Цлаб димоума «Аҿатә уасиаҭ» аиҭагара аус аҟны. Цлаб димоума, зеиҧш ҳҭоурых аҟны иҟамлацыз, Москва, Кремль азалқәа руак аҟны, аҧсуала деиқәычаҧа деилаҳәаны, аҧсышәала «Евгени Онегин» ацыҧҵәаха данаҧхьоз, усҟантәи Урыстәыла Апрезидент Дмитри Медведев: «сара аҧсшәа шысзымдыруагьы исахьаркны узыҧхьоз ацәаҳәақәа реилкаара сылшеит» ҳәа иҳәартә инагара аҟны.

Ҳара аҧсуаа ҳзы даараӡа игәадуроуп ҳпоет ду Мушьни Лашәриа ирҿиамҭақәа иахьа Аҧсны зегьы аҟны еиҧш, згьама акырӡа иҳараку Урыстәыла зегь аҟынгьы азхаҵара ду ахьрымоу. Д. И. Гәлиа ихьӡ зху Аҳәынҭқарратә премиа, Ш. Русҭавели ихьӡ зху Қырҭтәылатәи аҳәынҭқарратә премиа, Алеқсандр Пушкин ихьӡ зху амедал, А. Дельвиг ихьӡ зху Урыстәылатәи апремиа, Вадим Кожинов ихьӡ зху ажурнал «Наш современник» алитературатә премиа, Ацқьацәа Кирилли Мифодии рыхьӡ зху Апатриархатә литературатә премиа уҳәа уи ианашьахара ус баша уа-ҭахыла иҟалаз акы акәым. Арҭ рҩызцәа апремиақәа риуразы абаҩхатәреи аџьабаа рацәеи иааицрымшәо еицызароуп. Иара абраҟагьы цлабк иҧшаара уадаҩхеит.

Нас, агәабзиареи, ақәранцыреи, ҧхьаҟа аҩымҭа ҿыцқәа раҧцараҿы ицхыраагӡа дуӡӡоу агәаҳәареи угымхара аҟынгьы цлаб думоуааит, ҳашәаҳәаҩ, ҳбызшәа аихаҳаҩы, ҳсахьаркыратә литература аӡыргаҩ Мушьни Таииа-иҧа Лашәриа!

Енвер АЖЬИБА

Асахьаҿы: Мушьни Лашәриа иаб иаштаҿы игылоу ахьаца ду амҵаны

«Ласточка» Гагра иааит

Рашәарамза 8 рзы, Шәачантәи Гаграҟа иааит раԥхьатәи апассаџьырцәа зҭаз, иццакны иныҟәо жәларбжьаратәи афымцадәыҕба «Ласточка». Гагра авокзал хадаҿы адәыҕба аԥыларазы аныҳәатә ҭагылазаашьа аԥҵан. Иааз апассаџьырцәа рзы Кавказтәи акәашаракәа рынагӡарала аконцерт еиҿкаан. Адәыҕба иаԥылеит аекономика аминистр лхаҭыԥуаҩ Ҭеимураз Амқәаби Аҳәынҭқарратә еилакы «Аԥсны аихамҩа» аиҳабы Оқтаи Хазириши. Афымцадәыҕба есымша, абарҭ апунктқәа рҿы аамҭала аанкыларала ареисқәа нанагӡалоит: Мацеста, Хәасҭа, Адлер, Имереҭиатәи Акурорт, аплатформа «Гагрыԥшь», аплатформа «Абааҭа». Есыҽны апассаџьырцәа рыиагара иалагаанӡа аԥышәаратә реисқәа мҩаԥган, аспециалистцәа разгәаҭаракәа зегьы ҳасаб рызун.

Афымцадәыҕба «Ласточка» Аԥсныҟа ареисқәа рынагӡара алыршахеит Аҳәынҭқарратә еилакы «Аԥснытәи аихамҩеи» Зҭакԥхықәра ҳәаақәҵоу аилазаара «Урыстәылатәи аихамҩақәеи» ирыбжьарҵаз аиқәышаҳаҭракәа ирыбзоураны.

Аԥсны аекономика аминистр лхаҭыԥуаҩ Ҭеимураз Амқәаб иазгәеиҭеит: «Иахьа иҟалеит аҵак ду змоу ахҭыс – Гаграҟа иааит афымцадәыҕба «Ласточка». Уи алыршахарц азы «Аԥснытәи аихамҩеи» Зҭакԥхықәра ҳәаақәҵоу аилазаара "Урыстәылатәи аихамҩақәеи» шықәсык иалагӡаны русеицура мҩаԥысуан. Ҳара уи аԥхьа аинфраструктура аҭагылазаашьа агәаҭаразы апассаџьырцәа рыда имҩаԥаагахьан аԥышәатә реисқәа ҩба. Иахьа Гаграҟа иааит 60-ҩык апассаџьырцәа, жәаҳәарада, уи митәык ирацәаӡам, аха ҳара хара имгакәа ари адәыҕба иамоу апассаџьыртә ҭыԥқәа 80-90% рыла ишхарҭәаахо агәыҕра ҳамоуп. Иманшәаланы аныҟәаразы адәыҕба – аҳауаҭышәныртәалара уҳәа иахәҭоу зегьы рыла еиқәыршәоуп. Уи аҳәаа шьапыла ахысра ааста акыр иманшәалахоит», – ҳәа иҳәеит иара.

Ари афымцадәыҕба амаршрут аҵҵаразы ажурналистцәа иҟарҵаз азҵаара аҭак ҟаҵо, атәыла аекономика аминистр лхаҭыԥуаҩ иҳәеит: «Урыстәылатәи ҳколлегацәеи

ҳареи афымцадәыҕба амаршрут аҵҵара азҵаара ҳалацәажәоит. Уажәазы атехникатә ҟазшьа змоу усмҩаԥгатәқәак наҳагӡараны ҳаҟоуп, урҭ рынагӡара шалыршахалак еиԥшҵәҟьа, ари азҵаара ҩаԥхьа Урыстәылатәи аган аҿаԥхьа иқәҳаргылоит». Ҭеимураз Амқәаб агәра ганы дыҟоуп, акыр узыраапсо, узыргәамҵуа аҳәаа ахысра амыцхәрас иманшәаланы, рыԥсы шьаны афымцадәыҕбала Аԥсныҟа аара зҭаххо шырацәахо. Афымцадәыҕба «Ласточка» амҩа иахьынӡақәу аамҭа — 3 сааҭк инарзынаԥшуеит. Аҳәаахьчаратә гәаҭара иццакны иныҟәо афымцадәыҕба «Ласточка» Шәача – Гагра апассаџьырцәа иахысуеит Урыстәылатәи Афедерациа иахьаҵанакуа аихамҩатә станциа «Веселое» аҟны Аԥсны иахьаҵанакуа – аихамҩатә станциа Цандрыԥшь. Афымцадәыҕба «Ласточка» ахь абилетқәа раахәара ҟалоит хара ицо рзы аихамҩатә кассақәа рҿы, мамзаргьы Зҭакԥхықәра ҳәаақәҵоу аилазаара «Урыстәылатәи Аихамҩақәа» аофициалтә саит, мамзаргьы амобилтә цҵаҿы. Шәачантәи Гаграҟа аара, мамзаргьы Гагрантәи Шәачаҟа шьҭахьҟа аара абилеҭ ахәԥса — 755 мааҭ.

Аԥсны аинтеллигенциа Реидгыла раԥхьатәи аизара ду

Ҳатыр зқәу аӡәызҵәа!

Ҳарҭ аԥсуаа, ҳҳәынҭқарра ашьақәыргылараҿ аԥсуа интеллигенциа иаанырхылоз аҭып знызынла ианаххашҭуа ыҟоуп. Егьа ус иҟазаргь, ианатаххо аамҭаз, аинтеллигенциа рҭыԥ дәеаӡәы изаанкылаӡом. Уи аҭоурых иҧнашәахьеит.

Сара сахьахәаԥшуа, иахьа аԥсуа иннтеллигенциа рыбжьы еицырграргәа иахьыҟам, ганрацәала иаҳнышит.

19-тәи ашәышықәса анҵәамҭаз, иахьатәи аӡәыра ҳауааӡа, рышьҭа ҭагәа хҭоурых иазнырыжьыт апоет Гьаргь Чачбеи аҭоурыхҭҵааҩы, аетнограф Соломон Ажаанбеи.

Аҩажәатәи ашәышықәса алагамҭаз, Фома Ешба ибзоурала, Агьыбедиа иаатуеит раԥхьатәи ашкол. Аԥсуанбан еиқәиршәеит, алитература ҩырагь хациркуеит Дырмит Гәлиа. 1912 ш. азы иҭыҵуеит ишәҟә хәыцы – «Ажәеинраалақәеи ахьӡыртәрақәеи» зыхьӡыз. Аԥсуа жәлар ироуеит аҩыра рхатәы бызшәала. Ахы ыҵнахуеит аԥсуа литература. 1919 шықәса азы иҭыҵуеит аԥсышәала ицәажәо агазеҭ «Аԥсны». Дук хара имгакәа, уи иаҵагылоит аԥсуа шаеҵәақәа рацәаҩны: Самсон Чанба, Миха Лакрба, Иуа Коҕониа, Ӡаӡ Дарсалиа, Симон Басариа, Андреи Чоҷуа, Платон Шьаҟрыл, Мҭы Ақаҩба, Кандрат Зиӡариа уҳәа…

Амилаҭ хақәиҭра қәԥара иазықәгылоит ареволиуционерцәа Ефрем Ешба, Нестор Лакоба, Никәала Ақырҭаа, Самсон Картозиа. Иагьрылшоит ақырҭуа меншевикцәа ҳаԥсадгьыл иалцан, Аԥсны СССР Аиҩызаратә Республикақәа ируакны ашьақәыргылара! Абрантә иалагоит, аҿатә аамҭаҿ аԥсуа ҳәынҭқарра ашьақәгылара.

30-50-тәи ашықәсқәа рзы арепрессиа аамҭақәа ишрылагылазгьы, аԥсуа жәлар рзинқәа рыхьчараз аҿагылара ҕәҕәа аадырԥшуан Гьаргь Зиӡариа, Баграт Шьынқәба, Константин Шьаҟрыл, Шьалуа Инал-иԥа уҳәа егьырҭгьы.

Еицырдыруа хҭысуп, 1977 шықәса азы 130-ҩык рнапы зҵаҩыз «Аԥсуа шәҟәы» ҳәа ахьӡ зауз (Абхазское письмо) шаҟа анырра ҟанаҵаз ҳхақәиҭра амҩаҿ.

1989-тәи ашықәс азы, СССР алҵраз Қырҭтәыла иаднакылаз ақәҵара инашьҭарххны, Аԥсны иқәнаргылоит азҵаара Қырҭтәыла алҵразы. Араҟа аԥсуа интеллигенциа еиҭа ирылшеит хшыҩҵарыла уи амҩа азыԥшаара.

1947 шықәса инаркны, 1988 шықәсанӡа, ес-жәашықәса рыбжьара аԥсуа интеллигенциа заԥхьагылаз ҳажәлар аҿагылара-қәгылароақәа мҩаԥыргон ақырҭуа колониалтә политика аганахьала. Урҭ рахьтә иналукааша хьызқәаны иҟоуп: Архип Лабахәуа, Аслан Оҭырба, Иван Ҭарба (Ингороҟәа итеориа иаҿагылан Қарҭҟа ашәҟәы зыҩқәаз). 1967 ш. азы иара убас ЦК КПСС ахь идәықәҵаз ашәҟәы, напхгара алҭон аҭарауаҩ Ҭамара Шьаҟрылԥҳа (ари аусаҿ иҵьабаа рацәоуп ашәҟәыҩҩы Џьума Аҳәба).

Ишырҳәо еиԥш, хыԥҿыган ақырҭцәа рзы иҟалеит Шьалуа Инал-иԥа ишәҟәы «Вопросы этнокультурной истории абхазов», иҭыҵит 1976 шықәсазы. Иара убас, Гьаргь Зиӡариа имонографиа «Махаджирство и проблемы истории Абхазии 19-столетия», 1982 шықәса азы иҭыҵыз. Амҳаџьырра, атрагедиа ду аҳтыс, сахьаркырала иҳаракны иаанарԥшуеит Баграт Шьынқәба ироман «Ацынҵәарах». «Ацынҵәарах» анырра ҕәҕәа ҟанаҵеит ҳаешьаратә Кавказ жәларқәа рыхдырраҿ. Доуҳакны еиднакылеит мшын нырцә-аарцә еиҟәганы иҟаз ҳажәлар. Абарҭ ах-усумҭак, иаххәар ҳалшоит, ҳажәлар рхақәиҭратә қәԥара иуасхыр ҕәҕәан иазышьҭалеит ҳәа.

Ақырҭцәа рымпыҵахаларатә политика аҩажәатәи ашәышықәса анҵәамҭаз еиҳагьы аҿарҕәҕәо иаиалага, март 18, 1989ш. азы Лыхнашҭа имҩаԥысуеит аҭоурыхаҿ аҭак ду змоу жәлар реизара. 36 нызқьҩык аизара иалахәыз аԥсуаа азҵаара ықәдыргылоит Қырҭтәылатәи ССР апоетцәа Геннади Аламиа, Владимир Занҭариа, аҭарауаҩ, афилософ Олег Дамениа, аҭарауаа Роман Чанба, Игор Марыхәба, Валери Кәарчиа, апоет Рушьбеи Смыр, асахьаҭыхҩцәа Валери Гамгиеи Витали Лакрбеи реиԥш иҟақәаз. Ирацәаҩуп убас иҵегь зыхьӡ уҳәақәаша. (Ари апериод иаҵанакуа аамҭа уаҩҵас иҭҵаатәуп.) Анаҩсан, «Аидгылара» напхгара аиҭон аҭарауаҩ, аҭоурыхҭҵааҩ Сергеи Шамба.

1989 ш. азы СССР Иреиҳаӡоу Асовет адепутатцәас зызбахә ҳәаз рыбжьара иҟан аинтеллигенциа рхаҭарнакцәа Баграт Шьынқәба, Фазиль Искандер, Тарас Шамба, Владислав Арӡынба.

Аҭоурых наунагӡа иазынхеит СССР Иреиҳаӡоу Асовет аизара ду аҟны Владислав Арӡынба иҟаиҵаз ажәахә!

Уинахыс ауп, иаргьы жәлары дырҿахәҳәаҩны, дԥызан даныакырынтә ихыршьаахьан! Акырынтә аихаҵ икылырххьан! Аха ирылшеит уи аҭагылазаашьеи амцеи ирылган, конституциала зхы иақәиту Ареспублика Аԥсны ашьақәыргылара! 1992-93ш. рзы, Аԥсны Аҧьынҵытәылатә еибашьра ахаан, аԥсуа интеллигенциа насҭха имгылакәа, хацәнамырха аҕа иҿагылаз ҳажәлар рыгәҭа игылан иҕәҕәаӡа. Урҭ убон афронт аԥхьатәи ацәаҳәаҿы еиԥш, аидеологиатә еибашьра ҳәа изышьҭоу аҿагылараҿгьы. Даара ифырхаҵара дууп Аԥсуа телерадиоеилахәыра иааннакылаз аҭыԥ аибашьра аан. Иркуаз, иршьҭуаз мыруга дук рымаӡамкәа, ҳтелехәаԥшра аусуцәа ирылшеит аинформациатә блокада иалҵәраан адунеи Аԥсуа ибжьы арҳара. Уи иарҿыхаз рацәаҩхеит! Аԥсныҟа рҿаархеит «адоброволеццәа» ҳәа изышьҭоу, хатәгәаԥхарала еибашьуаз аҭарауаа азәырҩы рыхьзқәа. Ара зегь реиқәаԥхьаӡара салагар, акыр шагы шәасыргар ҟалоит, аха гәыԥҩык рыхьзқәа шәгаалаcыршәоит: аҭарауаҩ, археолог, аҭоурыхтә ҭҵаарадыррақәа ркандидат Мушьни Хаарцкиа Аԥсны Афырхаҵа, аҭоурыхтә ҭҵаарадыррақәа ркандидат Владимир Анцупов – Аԥсны Афырхаҵа, аҭарауаҩ, астрофизик, аҭоурыхтә ҭҵаарадыррақәа ркандидат Адгәыр Инал-иԥа – Леон иорден занашьоу, аҭарауаҩ, аҭоурыхҭҭцааҩы, аҭоурыхтә ҭҵаарадыррақәа ркандидат Виталии Бығьба, аҭоурыхдырҩы Лаша Коҕониа, Леон иорден занашьоу, Аԥсни Қырҭтәылеи рҟны зеаԥсазтәыз асахьаҭыхҩы, Аԥсни ахәынтқарратә символқәа равтор Валери Гамгиа – Леон иорден занашьоу, асахьаҭыхҩы, атележурналист, аоператор Анзор Кәарчелиа – Леон иорден занашьоу, апоетесса, агени Саида Делба – Леон иорден занашьоу, акинорежиссиор Аслан Камкиа – Аԥсны Афырхаҵа, асахьаҭыхҩы, Аԥсны Афырхаҵа Омар Матуа, Аԥсны зеаԥсазтәыз артист Аркади Чачхалиа – Аԥсны Афырхаҵа, Аԥсны зеаԥсазтәыз акәашаҩ Руслан Кулаа – Аԥсны Афырхаҵа.

Рыцҳарыла Аҟәа ақалақьаҿ иҭархан: апоет, агени Таиф Аџьба, Аԥсны зеаԥсазтәыз артист, Аԥсуа драматә театр актиор Мажара Зыхәба, Аԥсны жәлар рартистка, Аԥсуа драматә театр актриса, Еҭери Коҕониаԥҳа

Абас жәаҩыла аинтеллигенциа рхаҭарнакцәа… Абарҭқәа зегь рыԥсқәа зыхҭынҵо, аԥсуа ҳәынҭқарра ашьақәыргылара ауп.

Аибашьра ганрацәала ааха ҕәҕәа рнаҭеит ҳажәлар. Зегь раԥхьаӡа ҳгенфонд ашьақәгылараҿ. Еиҵанаҟьеит ажәлар рԥсихологиатә ҭагылазаашьа. Урҭқәа ирыхҟьаны аҽеаԥсахит ҳлеишәа. Ҳхымҩаԥгашьа акәзар, зынӡа иаҳтәымыз аҟазшьақәа аланагалеит. Иаҳхашҭит, Аԥсуара шьаҭас иамаз ахпатуқәҵара, арыцҳаибашьара, аицхыраара.

Ирацәоуп, ҳара ҳҿаԥхьа иқәгыло апроблематә зҵаарақәа, аха зегь раԥхьаӡа иргылатәуп Аԥсуа ҳәынҭқарра ашьақәыргылараҿ ҳзықәныҟәо концепциак алкаан иахьҳамам. Егьаҩы ҳәынҭқарцәа алаҳхыргьы, абри аҩыза аконцепциа ыҟамкәа, лҵшәа дук ҳауран ҳаҟаӡам… Аконцепциа ахырхарҭа алкаара, ҭҵаарадыррала азнеира зылшаша аҭарауаа шҳамоу агәра згоит. Урҭ еидкылатәуп, аус дырутәуп.

АҲӘЫНҬҚАРРА ЗЫРҔӘҔӘО – АЖӘЛАР РДОУҲАМЧ АУП

алҵразы. Ирыдыркылаз ақәҵара ашәҟәы инапы аҵаиҩит, усҟантәи Обком актәи амаӡаныҟәгаҩ Борис Виқтор-ипа Адлеиба. Аизара еиҿнакааит Аԥсны жәлар рфорум «Аидгылара». Иазгәасҭар сҭахуп, уи аԥхьаҟа акыр шыбжьаз 1985ш. азы, ицәырҵыз аиҿкаарақәа зегь раԥхьа игылаз адирижиор, амузыкант, акомпозитор Нодар Чанба напхгара зиҭоз арҿиаратә интеллигенциа рхеидкыла шакәыз. Анаҩсан ауп, 1988 ш. рзы, амилаҭ еиҿагылара аҽеанарҕәҕәа, ауаажәларра-политикатә еиҿкаара Жәлар рфорум «Аидгылара», аныҟала. Уи напхгаҩыс даман ҳашәҟәыҩҩ ду Алықьса Гогәуа. Абарҭқәа зегьы реиҿкаараҿ, иарҕьажәҩацәан ирывагылан ҟала. Машәырны иҟамлеит, уи ашьҭахь Аԥсны Иреиҳаӡоу Асовет Ахантәаҩыс дахьыҟалаз. Аибашьра ашьҭахьгьы, конституциала ишьақәгылаз «Ареспублика Аԥсны» Раԥхьатәи Ахада ҳәа ажәлар еицҿакны абжьы ахьирҭаз.

Ҳиааиракәа зегь алзыршоз, аинтеллигенциеи ажәлари рыгәра еибаго иахьыҟаз акәын. Иахьа, аинтеллигенциа еиҳарак, еиҩшоуп ауаажәларратәи аполитикатәи еиҿкаарақәа рыҩныҵҟа. Уи иаанаго аинтеллигенциа доуҳакны, хәыцракны иеидкылаӡам ауп. Абрантәоуп ҳрыцҳаракәа зегь рхы ахьыҵырхуа.

Аԥсуа ҳәынҭқарра аҟаҵара иазықәԥоз аԥсуа интеллигенциа ауаа. Иара убас ҳжурналистцәа ирылшеит, аҕа имацәаз иҭакыз Очамчыратәи араион ахҭысқәа аефирахь рцәыргара.

Имшәа-имырҳа, рхатә ҭыԥ ааныркылеит ҳашәҟәыҩҩцәа, ҳартистцәа, ҳашәаҳәаҩцәа. Афронтаҿ, атылаҿ, зехьынџьара игон агәырхаҵага ашәа – Ахра ашәа! Ахҭҟьара иацҭҟьон нкылашьа змамыз Аиааира ашәа! Гәдоуҭа ақалақь акәша-мыкәша иаакәыршан адҩылақәеи, аҕа дҿаԥызҽуаз аплакатқәеи рыла ихырҟьон ҳсахьаҭыхыҩцәа. Абарҭқәа зегьы ҳажәлар аиааирахь ирыԥхьон, ԥхьаҟа иагон…

Ари аибашьра хлымӡаахаҿ иҭахази, хабарда ибжьаӡызи рыбжьара иҟоуп аԥсуа интеллигенциа,

Аконцепциа цәаҳәаҟаԥшьны иагәылсуазароуп Аԥсуара аидеологиа. Изахьӡуи нас аҽеидкылара? Аҽеидкылара, ари зегь раԥхьаӡа иҳамоу аинтеллектуалтә потенциал еидкыланы, хырхарҭакны, дыррала ҳзықәныҟәо аконцепциа аԥҵароуп. Академиа, ауниверситет, аинститутқәа, арҵаҩратә еилазаарақәа уҳәа реиԥш иҟақәоу. Урҭ, акоординациа бзиа рыман, амилаҭ политика аганахь ала, хҭак еицҭадыршәуа рыҟаҵара. Уажәы ишыҟоу, досу иихәо иара изынхо акәымкәа.

(Алгарҭа 5-тәи ад.)

АҲӘЫНҬҚАРРА ЗЫРҔӘҔӘО – АЖӘЛАР РДОУҲАМЧ АУП

(Алгарҭа)

Амилаҭ шьақәгылан иҕьацо, ирызҳауа иҟаларцаз иахьатәи аамҭа иашьашәалоу адыррақәа рымазароуп. Ари аусаҿ аҭарадырра ада даҽа мҩак ыҟаӡам. Аҭарадырра иахьазын, макьана ихьысҳауп.

Ахәыҷбаҳчақәеи, ашколқәеи. Абрантәоуп аҳәынҭқарра иахьынтәалаго. Хымԥада акагь ҟаҵам ҳәа ҳәашьа амаӡам. Иҟаҵоу дара ирацәоуп. Аха, хыхь ишысҳәахьоу еиԥш, азеиԥш хырхарҭала ааӡараҿ, ҳаԥсыҽқәоуп.

Нас, иҟоуп даҽа рыцҳарак. Ҳхатәы университет атәамбара! Иаҭахугьы, иаҭахымгьы азанааҭқәа рҵаразы, хыԥхьаӡара рацәала ҳхәыҷқәа аҳәаанырцәҟа аҵарахьы рдәықәҵара. Есышықәса, мҩақәас иҟоу зегь ԥшааны 150- 200-ҩык зныкала иреиҕьу ҳхәыҷқәа дәықәаҳҵоит! Урҭ рахьтә, арахь игьежьуа маҷуп… Сара сгәанала, ари азхәыцра аҭахуп. Азхәыцрақәа рацәоуп, иҟам анализ ахьыҟарҵо аҭыԥ ауп. Убри аҟаҵара зуалу ҳауп абра иахьа еизазгьы, нас иааиран иҟоугьы аԥсуа интеллигенциа рхаҭарнакцәа.

Ҳара ҳазҿу политикатә еиҿкаараӡам, аха аус иашан иарузар, ҳажәлар рзы иҟоу иреиҳау политикахоит. Сгәанала, убас иагьыҟалоит. Аҭарауаа, аинтеллигенциа абри рымч ақәымхозар, нас дарбану ари азҵаара ду аӡбара зылшаран иҟоу?!

Аԥсуа школқәа анадыркуаз, иреиҕьӡоу ҳҵеира рхы ақәҵан ирыхьчон, иахьа ҳхатә ҳәынҭқарра анҳау, ҳбызшәа тәамбашақә аҳәара ҳаҟәыҵит… нас иарбан ҳәынҭқарроу ҳара иҟаҳҵарц иаҳҭаху?!.. Хьаҳәхьачарада, Аԥсны ахатәы бызшәа аԥыжәара аҭатәуп. Аҳәынҭқарратә бызшәа, ҳәынҭқарратә бызшәаны иҟаларц азы азакәан аус арутәуп. Абызшәа, политикатә хәаахәҭган иҟамлароуп. Ҳара милаҭ еилыхла аӡәгьы дыкҿаҳцалаӡом. Амилаҭқәа иҳаланхо, рмилаҭтә школқәа, ркультуратә хәыштәаарақәа зегь аус руеит Аԥсны. Ҳара зҵаарас иҳамоу, ҳмилаҭ реиқәырхароуп.

Абызшәа инаҷыдан, ашәарҭадара, аекономика, аҭарадырра, адемографиа, агәабзиарахьчара, аекологиа, адоуҳатә, асахьаркыратә ԥсҭазаара уҳәа азҵаарақәа зегьы рыҭҵаара иаҿу аҭарауаа ҳамоуп, иҳамамзар акәын арыцҳара. Рыхшыҩқәа еилаҵаны, алкаақәа иҟарҵо ҳарзыӡырҩны аԥхьаҟа амч аҳҭар, ҳполитика ажәлар ринтересқәа инагӡаны иахьчо иалагоит. Анаԥшыҩгьы ҳаҭыр ақәҵан идикылоит.

Аинтеллигенциа рхеилак ахаҭа, авторитет змоу, амилаҭ ринтересқәа зыхьчо, уаажәларратә институтны иҟалароуп. Арахь иадԥхьалатәуп, егьырҭ аинститутқәа рхаҭарнакцәагь, Абыргцәа рхеилак аԥхьа инаргылан. Иара убас аҿар рхеиҿкаарақәа рҟынтәи.

Ибзиан, аԥсуа жәлар ирыдыркылар амораль ҕәҕәа зцу изхымԥо, изҵымԥо, еиқәышаҳаҭратә декларациак. Уи ажәлар, рҵас, рқьабз иазааигәо моралтә кодексны иҟаҵазар. Ауаажәларраҿ, абас ҳатрадициақәа ирзааигәоу аинститутқәа аус дырулазар бзиоуп. Убри анаҩс, алитература, амузыка, атеатр, акино, асахьаҭыхра, жәлар рырҿиара аххқәа зегьы реизырҳара.

Ҩеижәи жәаба шықәса раԥхьа иҟаз аԥсуа ихәыцшьеи, иахьатәи аԥсуа ихәыцшьеи, еиԥшӡам. Иахьатәи аԥсуа иԥсҭазаара зегьы акомфорт иадиҳәалоит, уи бзиоуп аха, ҟазшьала, хымҩаԥгашьала дшаԥсуоу ихамшҭузароуп. Абарҭқәа реиԥш иҟақәоу азҵаарақәа, лассы-лассы ицәырган ирылацәажәаша, аԥсуа интеллигенциа рхеилак акәзароуп. Иахьа, ҳазҭагылоу аамҭа гәаҭаны, аԥсуа интеллигенциа, ианрылымша, ажәлар хырхарҭакны реидкылара, аԥхьаҟа Аԥсынра даара ашәарҭа ҕәҕәа иҭагылар алшоит.

Ажәлар русаҿ агәаанагаракәа еихҟьа-еиҵҟьа ианыҟоу, ашәарҭара ацуп. Убри азы акны еидкылатәуп. Гәаҕ мацарала иҭәит ҳполитика. Ҳриторика уи аныԥшуеит. Ҩыџьа зыгәра еибаго рыԥшаара цәгьахеит. Нхыҵаахыҵ, мшын нырцә иҟоу ҳашьцәа рыжәҩа ҭаҳҟьеит. Иаҳҭаху заку еилкааны цқьа иҳазрамҳәо ҳалагеит.

Ари аҩыза азнеишьа, хара ҳарҕьацаӡом…

Ҳара аҭоурых иҳанаҭеит ашанс ду – зых иақәиҭу, ихьыԥшым аҳәынҭқарра аҟаҵара! Ҳазханаҵеит аҳәынҭқарра ду – Урыстәылатәи Афедерациа! Егьырҭ аҳәынҭқаррақәагь ҳазхазҵақәаз ыҟоуп. Маҷ-маҷ иааип аамҭа, адунеи ҳаназханаҵо. Аха уаанӡа, ачҳара аҟәыҕареи аарԥштәуп.

Аҳәынҭқарра зырҕәҕәо, ажәлар рдоуҳамч ауп. Уи акны еизакымзар, ԥхьаҟа аҿиара зыҟалаӡом.

Ҳара иҳамоуп хымԥада ҳазхыҽхәаша рацәаны. Иҳалиаауеит абаҩхатәра ду змоу ауаа, Аԥсны ахьӡ ахара иҭызго: ашәҟәыҩҩцәа, аҭарауаа, ашәаҳәаҩцәа, акәашаҩцәа, амузыкантцәа, асахьаҭыхыҩцәа, арҵаҩцәа, аспортсменцәа уҳәа ирацәаҩны. Урҭ зегь рыԥсадгьыл ахьӡ ҳаракны ишьҭырхуеит. Урҭгьы ирҭахуп агәышьҭыхра, ирывагылатәуп, ирыцхраатәуп.

Ҳара еилаҳхуа, еилаҳҵо ажәлар ҳамаӡам! Ҳара ҳзын, ҳажәлар зегь аӡәроуп! Абри апринцип ала ауп, аусурагьы ҳшазыхиоу. Аԥсуа интеллигенциа ирылшароуп, ари аусаҿ акоординациа ҕәҕәа аҟаҵара. Издыруада, уи иалнаршар мышкы зны, ҳажәлар зегь доуҳакны реидкылара…

Нугзар ЛОГӘУА

АШҬА ПЪШЬА

Иура Џьынџьолиа

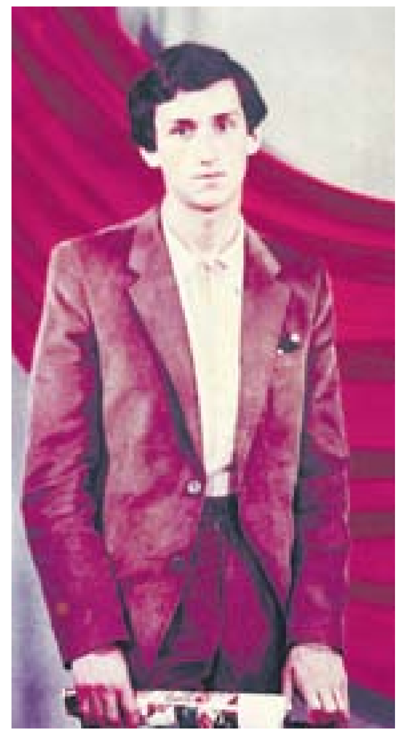

Руслан Џьынџьолиа

Ажәҩан аҵаҧшра зцәыуадаҩу, азхызҿы хьаала иҭәу, ашәы зҽылаҳәаны, ацәажәара иналагаз аҧҳәыс, лыбжьи лыгәынқьреи аҩны аҭӡамцқәа дырҵысуан.

Лыҩнуҵҟа иҵәахны илымаз агәырҩа дахәаҽырц аҭахызшәа, зны-зынла лцәажәара аанылкылон. Нас лыҧсы ааивыганы, лнапы лыхәда иадкыланы дцәажәон: «Аҧсцәаҳа дыҟаӡам, дыҟазҭгьы, хымҧада, сигахьазаарын… Сара сзы адунеи ҭацәит, сҭаацәагьы сыуацәагьы сылабжьауеит. Аха схы сзамымхит, раби сареи џьабаала иҟаҳҵаз анхара сзахәаҧшуам. Уажәы-уашьҭан ашҭа иааҭаларашәа сгәы иабоит.

Иҭахазаргьы, баша иҭамхеит, рхы зқәырҵаз Аиааира ҳамоуп зҳәауа анацәа рацәаҩуп, аха сара уи сзымҳәеит. Избанзар, раб идац-иҧашә зегьы зыдҳәалаз, дара ракәын. Рыҵәҩаншьапқәа ыҵжәеит», – лҳәеит аишьцәа Иуреи Русла-ни Џьынџьолиаа ран Аиба Римма Гәыгә-иҧҳа.

Џьынџьолиа Радион Џьамфер-иҧа шьҭрала Дәрыҧшьтәын. Дынхон Афон Ҿыц. Радион иаб диздырӡомызт. Ҩ-шықәса анихыҵуаз Аџьынџьтәылатә еибашьра Дуӡӡа аан Аҧсадгьыл ахьчара дцоит. Иара инаишьҭырххны иашьеиҵбы Симонгьы. Рҩыџьегьы хабарда ибжьаӡит. Ран Бгьоу-ҧҳан. Иабиҧазаҵәыз Радион длааӡеит. Изызҳаз Радион аб игәараҭаҿы дынхон. Аҭаацәара аҧиҵеит. Инасыҧхаз Римма аҭаацәара ду далҵит. Уи аҭаацәара араион аҟны еицырдыруаз, зыхҧша ҭбааз, зымышьҭа бзиаз уаан. Радиони лареи ҩыџьа аҧацәа: Иуреи Руслани рхылҵит. Џьынџьолиа Иура Радион-иҧа диит 1964 шықәса рашәарамза хәба рзы. Афонтәи абжьаратә школ далгеит. Петровск ақалақь аҟны арадиотехникатә техникум доушьҭымҭан. Аррамаҵура данахыс, Афонҿыцтәи аекскурсиатә еилазаараҿы аус иуан. Џьынџьолиа Руслан Радион-иҧа диит 1967 шықәса лаҵарамза жәеиза рзы. Афонтәи абжьаратә школ ашьҭахь Донецктәи азанааҭтә училишьче далгеит. Аус иуан Афон ауааҧсыра нхамҩала реиқәыршәаразы аусбарҭаҟны. Дҭаацәараӡамызт.

Аҧсны аибашьра ианалага, аб Радион иҧацәеи иареи еицны еибашьра ицеит. Аҧсны Афырхаҵа Смыр Алик напхгара зиҭоз Афонаа рбаталион иалан. Зыҧсҭазаара зегьы зҧацәа раӡара иазызкыз ан Римма аибашьратә хҭысқәа ирыцҵаз ахьанҭара зегьы згәы ианыруаз, икылнаблааз, иҵаулоу ахьаа зхылҵуа лыбжьы дахәаҽуа, ус лҳәеит: «Сыҷкәынцәа ҭахеижьҭеи 30 ш. ҵуеит… Иахьынтәаауа сыздыруам, акырцх еиҧш есыҽны илеиуа сылаҕырц…»

Радион иҭаацәеи иареи реибашьышьа, иахьагьы иазгәдуны иалацәажәоит.

Леон иорден занашьоу Феликс

Руслан Џьынџьолиа дахьҭахаз аҭыҧ аҟны иани иаби

Дауҭиа: «Џьынџьолиаа ҭаацәала ирхыргаз, шәҟәыкгьы ианӡалом. Раб Радион, иҕәҕәареи иеибашьышьеи зегьы еицаадырует. Арҭ аҭаацәара реиҧш иҟаз роуп Аиааира ҳзаазгаз. Аибашьра иалагылаз зегьы еицҿакны ирҳәо акоуп аби аҧацәеи иҕәҕәаӡа иҳавагылаз еибашьцәан».

Аибашьра иалагылаз Руслан аҭыҧҳа дҳәаны диман. Игәаҟуаз ан диҳәеит дыбжьигарц, аха иара аибашьра ашыкьымҭаз, уи алацәажәара иҭахымхеит.

Аибашьра цон… Ҧшьҩык аибашьцәа Зураб Лазба, Аршак Узуниан, Иура Џьынџьолиа, адыг (ихьӡи ижәлеи рыздыруам) ҧшыхәра ицеит, аҕацәа рыкәшеит. Зураб Лазба дыршьит, Аршак Узуниан дырхәит. Иршьыз иҭыгара даара иуадаҩхеит. Иура ииулак дҭигеит. Зураб ахра дахьаҿигоз еимаа ишьхшәазаарын. – Уи аимаа дашьҭаланы иҧшаait, ибеит ихы иакәыршаз акасгьы. Аҩныҟа данаауаз иманы дааит. Ашҭа данааҭалаҵәҟьа «Сан, абарҭ ганы Зураб иан илыҭ» ҳәа сеиҳәеит, – «дҳацәажәон иан Римма. Иура аибашьра адәаҿы зегьы илан. Аҩны данааилакгьы иан лгәы ҟаиҵон, длыцхраауан.

Иуреи Руслани ран асас изы есымша лышә шаартыз рдыруан. Убри аҟынтәи урҭ рҩызцәа зегьы рыманы лара лышҟа иааун. 1992 ш. жьҭаара 17 рзы Џьынџьолиа Радиони ҧа аиҳабы Иура Шрома (Гәыма) дҭахеит. Аб иҧа инапы игәы иныкәшьны, илабжыш иқәымҭәакәан, иҧеи ижәлари ршьоура дцеит. Руслан иан даалыдтәаларц иеиҳәеит.

Ҿнак, Руслан иҩызцәа иманы, ишыҟаиҵалацыз еиҧш, иан лҿы дааит. Дырхагьежьуа акрырҿалҵеит. Лчысмаҭәа лыманы аҩны дандәылҵуаз, ахыҧҽыхақәа рыҩны аганаҿы икаҳаит. Адгьыл арҵысит, асаркьақәа ҧҽеит. Усҟан Руслан иан акыраамҭа инапқәа лыкәыршан дааникылеит. Нас лгәы рыҕәҕәа ус иҳәеит: «Бҽырҕәҕәа, бара акы бхьыр ҟалаӡом». Аҵыхәтәан, ашҭа данҭыҵуаз, акырынтә дхынҳәуан… Иан лгәы ирҕәҕәеит, Аиааира шааигәаз агәра лиргеит. Нас лаҧшыла зегьы еимданы ашҭа дҭыҵит. Иҩызцәа изыҧшыз дрыцны ҧхьаҟа иҿынеихеит. – Ҧыҭрак данынаскьа, имагәқәа рҟаитанқәа аарыҕәҕәаны, иҽеиҵыхны сара сышҟа дааҧшит. Сцәа сааҭӡызаait. Саахьҭышьит. Снапы сҟьеит. Иаргьы ихы-иҿы ихаччо, инапы ааиҟьан, ҧхьаҟа иҿынеихеит, – лҳәеит Римма.

Каман аибашьра ҕәҕәа цон, уи ахақәиҭҭәраан Руслангьы дҭахоит. Аишьцәа жәамз рыбжьымсит. Раб Радион еибашьрала Галнӡа днаӡеит. Уи иҧацәа ирзынамыгӡаз аус ҧшьа иациҵеит.

– Сара, сыҷкәынцәа рыдагьы, исывыршьааз ақәыҧшцәа рщьа зуан, сара ахы сазымгеит. Исықәшәозар ҳәа, сышгылаз схысуан, аха исывҟьон. Саaигәа игылаз ҟабарда ҷкәынак иқәшәазшәа анызба сыҽиқәсыжьит. Иара деиқәсырхеит, усҟангьы ахы самгеит. Абас адәы сықәхеит, аҧсцәаҳагьы сиҭахымхеит, – иҳәон Радион. Иуреи Руслани рабду Аиба Гәыгә ус иҳәалон: «Сара сахаанымхар ҳәа сшәоит, смоҭацәа аҳәса анаарго ҩ-цәык назгоит сахаанхар… «Аишьцәа рҩыџьегь анҭаха ҧсаҭатәыс ҩ-цәык неигеит.

Иуреи Руслани кәашацәан. Аҧсҭазаара бзиа ирбон, аҩызцәа рацәаҩны ирыман. Руслан еснагь дыхәмаруа, иан ус леиҳәалон: «Иура еиҳа дыбҭахуп». Убри аҟынтә Руслан дахьыршьыз аҭыҧ жәашықәса инеиҧынкыланы саҭаауан. Уаҟа ишьа злоу адгьыл снапы ықәшьуа, «сцәажәо» сгәаҟрақәа сыбжьы рдуны исҳәон… Ишьа ахькашыз адгьыл ашьац қашәқашәо иазҳауан.

(Алгарҭа 6-тәи ад.)

Ацәыргакәҵа

Угәы хызхуа атәыла

20-тәи ашәышықәсазы Аҧсны аҿыханҵатә ƙазара даара аҿиара бзиа аманы ишьақәгылон. Ашәышықәса алагамҭазы аҿыханҵатә ƙазараҿы шьахәла рлагала аадырҧшуеит, еиуеиҧшым амзызқәа ирыхƙьаны Аҧсныƙа иаауаз, аус зуаз, ара инхоз аурыс сахьаҭыхҩцәа. Урҭ русумҭақәа рҿы ганрацәала иаадырҧшуан еиҳарак 1920 – 1930-тәи ашықәсқәа ирыҵаркуа аҧсуа бзазара, аҧсуа милаҭ рыхныƙәгашьа аазырҧшуа аусумҭақәа.

20-тәи ашәышықәсазы Аҧсны инхоз, аусгьы зуаз еицырдыруа аурыс сахьаҭыхҩцәа иреиуоуп: Осиа Сегаль, Ольва Лишева, Сергеи Булаковски, Васили Контарев уҳәа убас егьырҭгьы. Урҭ рҧышәа рхы иархәаны, рхатәы блала ишрыдыркылоз аадырҧшуан аҧсуа милаҭ рхаҿра, ҳажәлар рҵасқәа, рқьабзқәа зныҧшуа, ииаизакны аҧсуаа рыҧсҭазаара. Зыӡбахә ҳамоу аурыс сахьаҭыхҩцәа рзы усƙан Аҧсны аҩбатәи рыҧсадгьыл акәхеит, уи инаҷыдангьы арҿиара агәацҧыҳәара рнаҭон.

Аҧсны асахьаҭыхҩцәа Реидгыла иатәу Ацәыргақәҵатә зал хада аƙны ааигәа иаартыз 15-ҩык аурыс сахьаҭыхҩцәа русумҭақәа 35 еидызкылоз ацәыргақәҵа иахьӡын «Угәы хызхуа атәыла».

Уахь имҩахыҵит асахьаҭыхҩцәа, аƙазара амаҵ азызуа, бзиа избо, иазҿлымҳау. Евгени Котлиаров иҭыхымҭа «Амҳаџьырра», «Саҭанеи Гәашьа» – Вера Ермолова, «Аҧсуа жәлар репос» – Васили Шухаев уҳәа русумҭақәа рылаҧш рыдырхало ирыхәаҧшуан ацәыргақәҵа иаҭааз.

Ацәыргақәҵаҿы уаҩы ибарц илшон: апеизаж, апортрет, аҿыханҵа, анатиурморт уҳәа еиуеиҧшым аƙазара ажанрқәа рыла иаҧҵаз аусумҭақәа.

Ари Аҧсны асахьаҭыхҩцәа Реидгылеи, Ацәыргақәҵатә зал хадеи, «Москва Аҩни» еицымҩаҧырго проектуп, уи аиҿкаара хаҧшьгаҩыс дамоуп Ельвира Арсалиа -ҧҳа.

Алиса ГӘАЖӘ-ҦҲА

Апоезиеи алафи ркәакь

Иура БИГӘАА

АЛАМЫС

Схы здыруа сааƙалазар,
Еидара дук сызқәа икыдуп.
Сахьцалакгьы иара сыцуп,
Сымҩа зырлашо иаракоуп.

Уи аныƙәгара сылсыршазар,
Сара сзыҳәа насыҧ дууп.
Иацәхьаҵызгьы ӡәыр дыƙазар,
Аҧсҭазаара дажьымдыруп.

АН

Ира Гегенаа лыҷқәын
Автандил Ҭодуа ихьӡынҩылоуп

Блала унаскьазгон,
Џьара уанцоз.
Мыцхәы сухӡыӡаауан,
Иаҳарак уахьзаҵәыз.

Ҧҳәызбак дызбар,
Сыбла лыдхалон.
Дшысгәаҧхаз уасҳәар,
Макьана ухәыҷнысшьалон.
Аибашьра ианалага

Уарҧысхеит мышкала.
Уиҿагылеит аӷа хәымга,
Иухьчарцаз Аҧсынтәыла.

Ушƙа исымаз агәыӷрақәа,
Ҵааршәны сгәаҵаҿ иаанхеит.
Уаб ишицәысҵәахуаз
сылаӷырӡқәа,
Иаргьы иҧсҭазаара даҧхеит.

Урҭ сгәыӷрақәа лҵшәадахазар,
Сгәы зласƙажо акоуп.
Уан уҧсадгьыл ухы ақәуҵазар,
Ҳаумырҧхашьеит узааӡаз.

* * *

Азҵаара схы иасҭеит,
Исылсыршазеи сыҧсадгьылаз?
Аиашаз ҭоуба зуеит,
Иара сшаҧырхагамхаз.

* * *

Аӡәырҩы изызхәыцуа акоуп уахгьы-ҽынгьы,
Амал қамса арҳара.
Урҭ рыҧсадгьыл ашаха рзахаршәуазҭгьы,
Иргон аџьармыкьахь ҭира.

* * *

Ақәыҧшра ссируп,
Мҵәыжәҩада иҧырueит.
Аӷәра умпыҵшәар,
Иуцәыӡыр ауеит.

* * *

Ақәра ду иниҵыз,
Агәабзиарагь ацын.
Иҧсы ҭанаҵы игыз,
Ауаҩра акәын.

* * *

Салаган жәеинраалак зыҩуеит ҳәа,
Исҭахым изҩуа ргәы ахсыршәарц.
Аҽаваҩ аҧхьахә игеит ҳәа,
Бзанҵык аӡәгьы имаҳац.

* * *

Ишҧасҭаху ашәак аҧысҵар,
Уара сыҧсадгьыл иузкны.
Шаƙа уссиру сашәа ссимхар,
Рыцҳарами сара сзы.

◇◇

Мац: – Уанхәа лыҩныƙа данынаскьоугоз угәалаƙара бзиан, ухынҳәны уанааура улахь еиқәуп, дахьцаз угәы иалоума?

Хакәыцә: – Мап, еиҭах лассы сааует лҳәеит.

* * *

Мактина: – Иацы быҷқәын аррамаҵурахьы данынаскьабгоз бихьҵәуон, аҭел бизасхьоума?

Хьыма: – Мап, иара дысзаст «аҩныƙа саахьеит» ҳәа.

* * *

Қамча: – Упалатаҿ ишьҭаз ачымазцәа збаӡом, рҽыхәашәтәны аҩныƙа ицама?

Хакәыцә: – Мап, ирымаз аҧарақәа анынҵәа ицеит.

* * *

Сызӷаб: – Бҭыҧҳахеит, арҧарцәа бхьыҧшуа иалагеит, бажәа рыбымҭан цқьа еилымкаакәа.

– Сан ибҳәо саҳауеит, аха ишсабҳәаара, саби бареи шәеибадырра шыƙалаз.

– Уи исҳәо ҳәа акрыƙоума, баби сареи ҳахьеибадырыз амҳараҿоуп.

* * *

–Аҧенџьыр ахь уҧши уара, ҳамҩадуаҿ амашьынақәеи ауааи узрывсуам, машәырк ƙалазар акәхап, рыбжьгьы ишакәым игоит.

– Уи хьаас ибымкын, сыхаара, урҭ адепутатрахь кандидатцәас иқәгылоу роуп, ҳамҩаду абӷанҷ ақәҧсара еимаркуеит ауп.

* * *

Аҵх агәы ааиҩнашахьан, Ҳанашә ицәарҭа даақәтәан, ивараҿ ишьҭаз иҧшәма лылахь днагәӡит.

Илбаз џьашьахәыс ибаны, лхы дааҩахан, лхаҵа днеиҿаҧшит.

– Иƙалаз бымбои, ҧхызла аҧааимбар исыдиҵеит «уҧшәма лылахь гәыдкыл» ҳәа.

– Уара иуеиҧшу хымхәак иуеиҳәазар акәхап, мамзар ҧааимбарҵәƙьазҭгьа иеиӷьу уск уабжьаимгози, – лҳәан аҭӡахьы лхы налырхан дааҧышәарҷчеит.

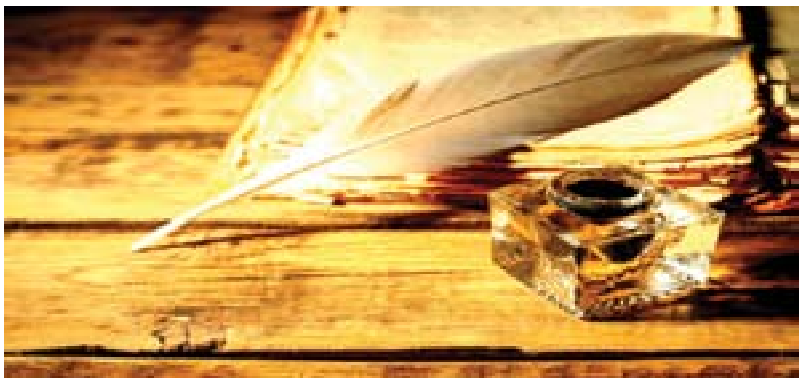

АШҬА ҦШЬА

(Алгарҭа)

Сгәыхьи схәыцрақәеи рыла схьаа еиқәысҳәалон... Аамҭа наскьацыҧхьаӡа, агәалашәара иƙаз ауаа рƙынтә инаскьо иалагеит, уаƙа еизауаз акрыфарахь ианиарга, ацара саƙәыҵит...

Аибашьҩы Нураб Андарбуа аишьцәа игәалашәо иҳәеит: «Аишьцәа Иуреи Руслани аказы рхы иамеигӡеит. Аибашьцәа ҳаҩнуҵƙа даара пату зқәыз арҧарцәан. Иура данҭахаз аҽны ҳаицын. Ҳара ҳааныжьны, ихала ҧшыхәра дцеит. Рацәак мҵыкәан дхынҳәит. Аӷацәа ҳакәшара ишаҿыз ҳаиҳәеит. Усƙан абас иажәа ааҿахиҵәеит: «Ҳара еицу ҳаиҳа ҩынтәƙа еиҳазар ƙалап. Ҳара иҳалшароуп урҭ ҳахьтәоу хҭыҧқәа рахь раамышьҭра. Ҳаибашьыроуп». Дҳаҧхьагыланы ҳшеибашьуаз дызгашаз ахы иқәшәеит... Иашьа данҭаха ашьҭахь иашьа Руслан иабџьар иманы Афонаа ҳагәҭа дгылеит... Ҩыџьа аишьцәа гәлымҵәахқәа наӡаӡа рыҧсадгьыл рыҧсқәа ақәҵаны еиқәдырхеит».

– Дахьҭахаз аҭыҧ саҭааит Аиааира 15 ш. анахыҵуаз. Аиҳабы Иура изы акгьы сҳәаӡом, сзызгәааауа аиҵбы иоуп, – лҳәоит иан Римма.

Аишьцәа анҭаха ашьҭахь ани аби рыҧсҭазаара ҭацәит. Адунеи дара рзы илашьцан. Урҭ рыҷқәынцәа рыҧсы анҭаз, аџьџьаҳәа ианеицынхоз, Радион иҧшәма, ус леиҳәалон: «Бара башьцәа ыƙоуп, баҧхьа сара сыҧсыроуп». Акыр шықәса инеиҧынкыланы Иуреи Руслани реишәа еимымхӡакәан иƙан. Римма Гәыгә-иҧҳа деиҵақьызқьызуа илгәыдҳәҳәала ирҭынхаз С.П.Дбар ихьӡ зху Аҧсны жәлар Рџьынџьтәылатә еибашьра Аҳәынҭқарратә музеи ахь иналгеит. Ҩыџьа афырхацәа ирыдҳәалаз, рҭоурых зҳәо иналгаз ныкәҵо, ус лҳәеит: «Мышкызны аҳәса ааргозар ҳәа рыхьӡала аҧара шьҭасҵон. Џьаракыр шәхы ишәзархәозар иаансыжьуеит. Ус, сахьышәҭаху акрыƙазар сшәыцхраауеит... Сыҷқәынцәа знапы иқәҵаны иаазгоз срыкәхшоуп, аха аибашьра анцоз зыҩнқәа ирыҩнымҵыз, Урысҭәыла итәаз, зҽызҵәахуаз, иахьа «ифырхацәоуп». Ҳҭаацәара иазааигәоу, аибашьраҿы шьаҿак ƙазымҵаз, иахьа «унеишь-уааишь» ҳәа зарҳәо, абас сеиҳәеит: «Уажәы еибашьыз, имеибашьыз ҳәа иƙаӡам, ҳазегь ҳаиƙароуп». Римма лгәы аҵантә иаауаз ажәақәа удырхәыцуан, аҭоурых уагәыланахалон.

Аибашьра зегьы иалсыз Џьынџьолиа Радион Аҧсны Афырхаҵа ҳәа ахьӡ ҳаракы даҧсахеит, Иура – «Агәымшәаразы» амедал, Руслан – Леон иорден.

– Аҩны сахьыҩноу, схәыҷқәа роуп сгәы иҭоу. Раб дҭынчуп, иҷқәынцәа рҿы дыƙоуп. Адунеи аҿы малс иƙоу ауаҩы иоуп. Иахьа аханқәа, аҧара рацәаны, амал иашьҭоу рыцҳасшьоит... Адунеи аҿы зегьы иреиҳау малуп ҭаацәала аџьџьаҳәа уҩны уаныҩноу...

Римма лыхшара рфотосахьақәа, раҧсуа маҭәақәа, рƙамақәа (ианыкәашоз иныƙәыргоз), дара ирыдҳәалоу зегьы амузеи иалҭеит. Нас, – аишьцәа згараз агара иаҭахыз зегьы рыла еиқәыршәаны, иааныжьуа, ус лҳәеит: «Аҧсуаа ирхыргахьоу арыцҳара рызхазааит. Аилибакаареи аҳәоуеиқәшәареи ƙалааит. Аҧсны зхы ақәызҵаз зегьы еснагь агәалашәара рыцзааит. Хаштра рықәымзааит».

Радион Џьамфер-иҧа иҧшьоу иашҭа Иуреи Руслани рышьҭра анымҵӡо ианхалеит. Ианыҵыр ҳәа дшәоушәа, ран дахӡыӡаауа аби аҧацәеи еиқәдырхаз аҧсадгьыл дахӡыӡаауеит. Дара зегьы бзиа ирбоз рашҭа ҧшьа гәыблыла лылаҧш нахылгоит. Нас лхәыцрақәа лыҽрыҭан, илҿыкьасо лылаӷырӡқәа ҧшьаала илрыцқьоит...

Гугуца ЏЬЫКЫРБА

АПСНЫМЕДИА
Ареспубликатә ҳәынҭқарратә усҳәарҭа «Аҧснымедиа»

gazeta-apsny.info
apsnygazeta@mail.ru

аҭел: +7 (840) 226-15-75 / 226-59-73
аҭыӡҭыҧ: Аҧсны, Аƙәа ақ., Ажәанба имҩа, 9

Аредактор хада инапынҵақәа назыгӡо
Борис ҚАЦЬИА

Агазеҭ адҵала иҩым астатиа ахә аредакциа иазшәаӡом

Агазеҭ ахә – 20 мааҭ